

A KLASSZICIZMUS ÉS A ROMANTIKA MŰVÉSZETE

Az európai klasszicizmus és romantika irányzatának építészeti emlékei, különös tekintettel a franciaországi emlékekre. A klasszicista, a historizáló és eklektikus építészet jellemzői.

Magyar klasszicista építészet

1. Magyar klasszicista építészet

Ideje: elsősorban a 18. század második harmadától a 19. század közepéig tartó időszak.

Mi jellemzi?

- pontos szimmetria
- tiszta, szimmetrikus alaprajz
- antik oszloprendek, oszlopcsarnok
- a belső- és külső téralakítás azonos
- antik templomokhoz hasonló szimmetrikus, egyszerű homlokzat

Társadalmi háttér:

A 19. század első felében hazánk lakossága megkétszereződött. A gyors ütemben **növekvő igények** kielégítésére bérházak, gazdag polgári lakóházak, városkörnyéki villák, szállodák épültek, a gazdasági és a kulturális fellendülés tanújaként pedig többek között kereskedőszékház, múzeum és színház.

A társadalmi és gazdasági viszonyok sajátos fejlődése miatt a klasszicizmus nálunk **szerenyebb keretek** között bontakozott ki. A magyar építészetben nem voltak olyan feladatok, amelyek lehetőséget adtak volna a francia vagy a német klasszicizmus formálásmódjának alkalmazására. Az igények s abból következően az épületek is egyszerűbbek. Alakításukban a római császárkor vagy a görög ókor idézése helyett inkább **a hasznosság, a józan mértéktartásból** fakadó gyakorlati szempont érvényesül.

1.2 Mi jellemzi ezt az időszakot?

A klasszicista építészet az országos átlagot jelentőségében messze meghaladó munkaterülethez a fővárosban jutott. Pest-Buda, de különösen Pest a gazdasági élet, a politikai küzdelem, az öntudatosító nemzeti kultúra lendületesen fejlődő központja volt.

A középítkezés jelentős emlékei a budapesti **Lánchíd** és az **Alagút**. Megvalósításuk mindenekelőtt Széchenyi István érdeme (tervezője egy angol mérnök, **William Tierney Clark** volt, a Lánchíd kivitelező mestere névrokona, Adam Clark). A nagyarányú építkezéseket a műértő és művészetpártoló József nádor intézkedésére az 1808-ban megalakult Szépítési Bizottság irányította.

Kidolgozták Pest rendezési tervét s a betartását biztosító építési szabályzatot. Csak olyan terv kerülhetett kivitelre, melyet a bizottság ülésein megtárgyalt és jóváhagyott. A Szépítési Bizottság tagjai Pesten kívül is vállaltak köz- és magánmegbízásokat, és gyakran szerepeltek szakértőként vagy bírálóként vidéki munkáknál. E tevékenységükkel hathatósan elősegítették a stílus terjedését.

Kik az építészei?

- Péchy Mihály
- Pollack Mihály
- Hild József
- Zifferbarth Mátyás

1.3 Péchy Mihály (1755–1819)

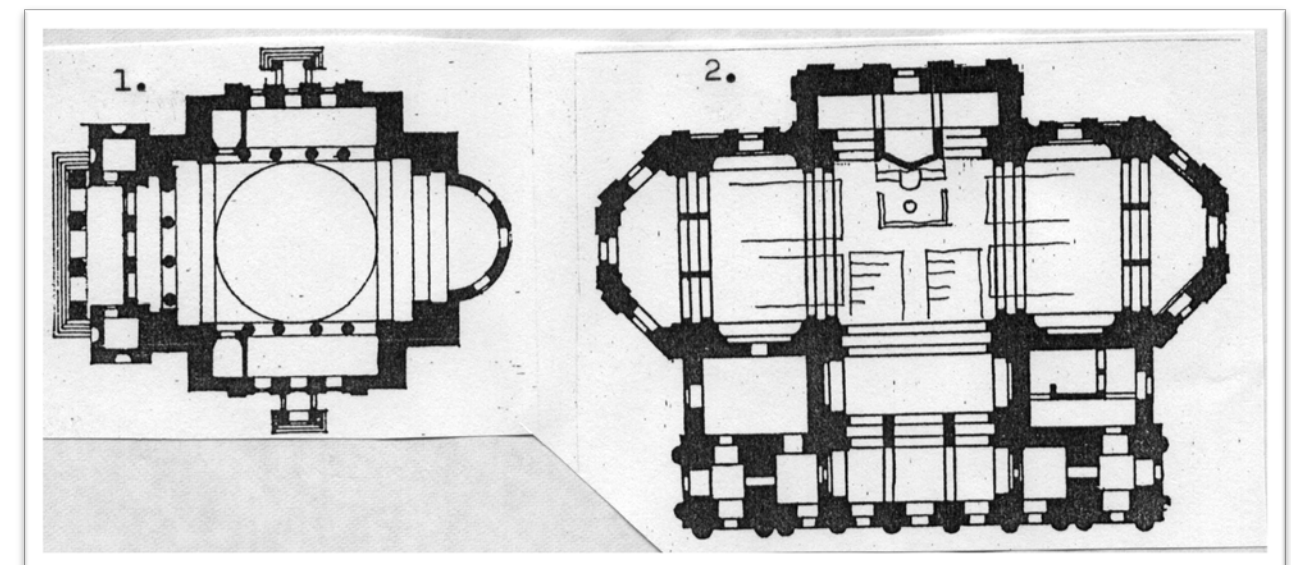
A várost 1802-ben elpusztító tűzvész után a középkori Szt. András-templom helyén épült. Péchy eredetileg kéttornyos-kupolás templomot tervezett, a kupola azonban az új formáktól és a merészebb szerkezettől idegenkedő debreceni polgárok ellenállása miatt nem valósult meg.

Az alaprajza keresztirányban megnyújtott és két oldalról sokszögű térszakaszokkal bővített **görögkereszt**. Főhomlokzatán a tornyok közötti szakaszt erőteljes **ión féloszlopok** tagozzák.

Debreceni református Nagytemplom
(1807–1822)

Péchy a bécsi hadmérnöki akadémián tanult. Mérnökkari tisztként teljesített szolgálatot, tábornoki ranggal vonult nyugdíjba.

1.4 Pollack Mihály (1755–1855)

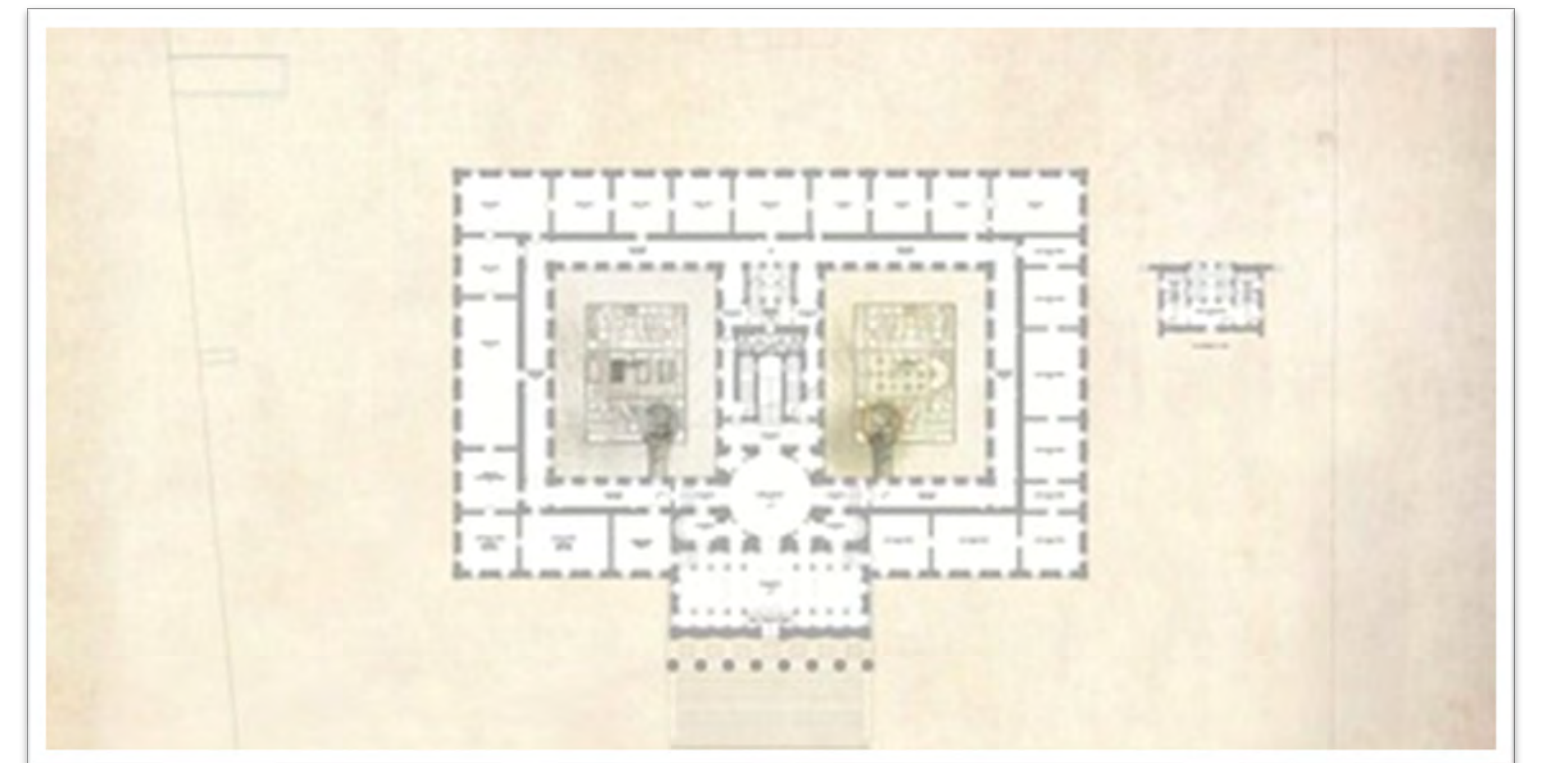

Apja, Joseph Pollack építőmester volt, aki a kezdetektől fogva igyekezett gyermekét bevezetni az építészet szépségeibe. Pollack céhes ipari keretek között kezdte meg építészeti tanulmányait, 1792-ben pedig beiratkozott a bécsi Képzőművészeti Akadémiára. Ezt követően a céhes képzés befejezéséhez kötelező hároméves, külföldi vándorlás során Itália művészeti vonzerejének engedve Milánóba költözött féltestvéréhez, Leopold Pollachhoz. Itt ismerkedett meg többek között a lombardiai klasszicizmus elemeivel.

1.4.1 Magyar Nemzeti Múzeum (1837–1847)

A gyűjteményt 1802-ben Széchényi Ferenc alapította.

A múzeum alaprajzi elrendezése a berlini Altes Museum hatását tükrözi, de a megoldása szerveesebb. A keresztirányban megnyújtott, négyszögű tömbön belül két szimmetrikusan elhelyezett udvara van. A közöttük húzódó, a főhomlokzatra merőleges épületszárnyat nagyvonalúan kialakított reprezentatív térsor foglalja el: a földszinti előcsarnok, az abból nyíló kör alaprajzú tér, majd a háromkarú díszlépcső, annak érkezésénél az emeleti kupolacsarnok és végül a díszterem.

1.4.2 Melyek Pollack Mihály legjelentősebb épületei?

Deák téri evangélikus templom
Budapest, 1799–1808

Megyeháza
Szekszárd, 1827–1830

Festetics-kastély
Dég, 1815–1819

1.5 Hild József (1789–1867)

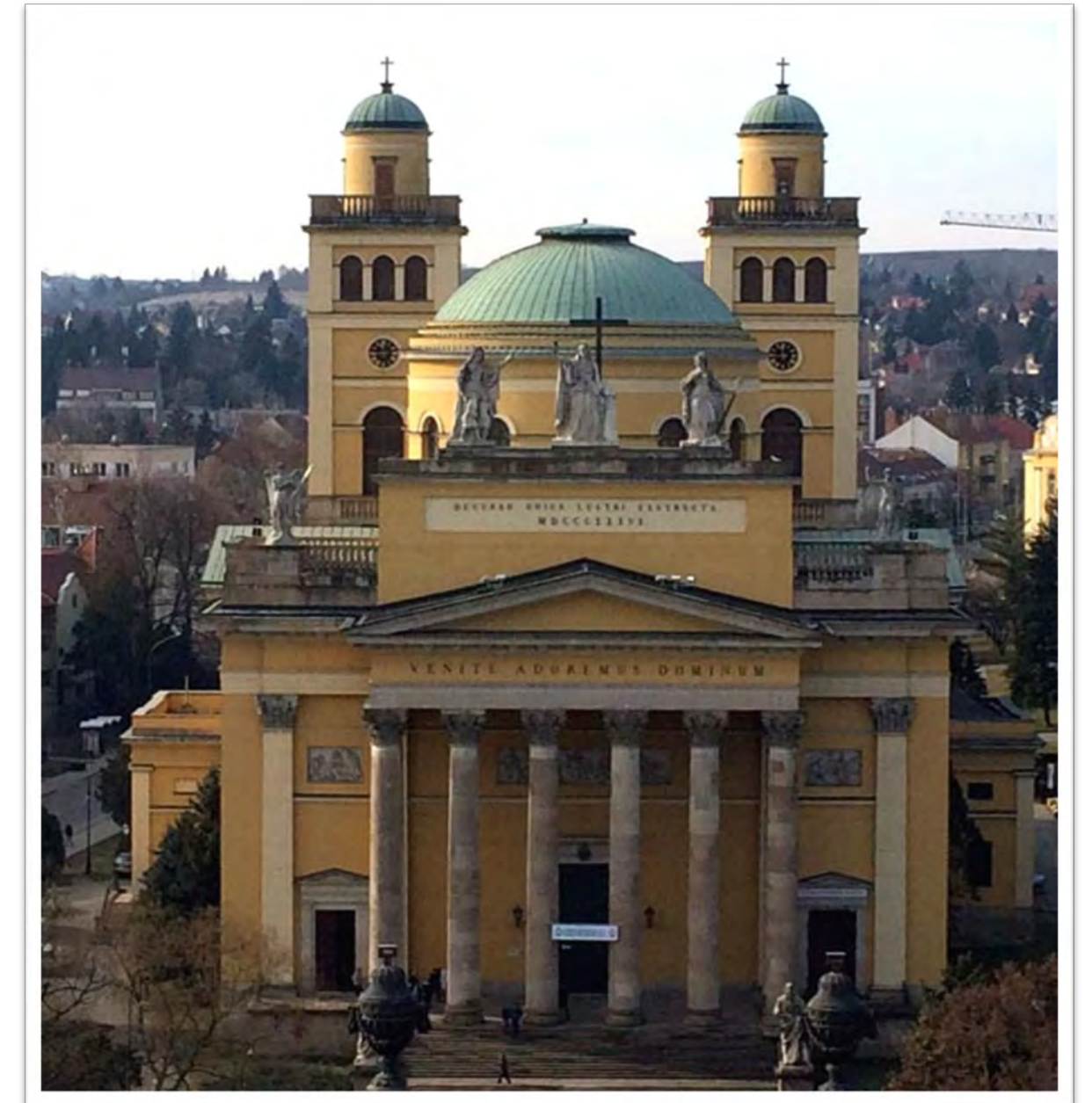

Hild József, a reformkor meghatározó építésze a Bécsi Művészeti Akadémián folytatta tanulmányait, emellett Charles Moreau építész irodájában dolgozott. Elegendő tapasztalat hiányában nem kapott építőmesteri engedélyt, a kötelező vándoréveket többek között Nápolyban, Rómában, Firenzében és Milánóban töltötte – itt fedezte fel a **reneszánsz építészetet**, ami nagy hatást gyakorolt munkásságára. Hazatérése után, az 1820-as évektől egyre több felkérést kapott, de az igazi ismertség az **1838-as árvíz utáni** Pest fejlesztésével, újjáépítésével köszöntött be. Hild nagy szerepet vállalt a 19. századi Pest fejlesztésében, részt vett a Szépítő Bizottság munkájában, 1844-ben építőmesteri címet kapott.

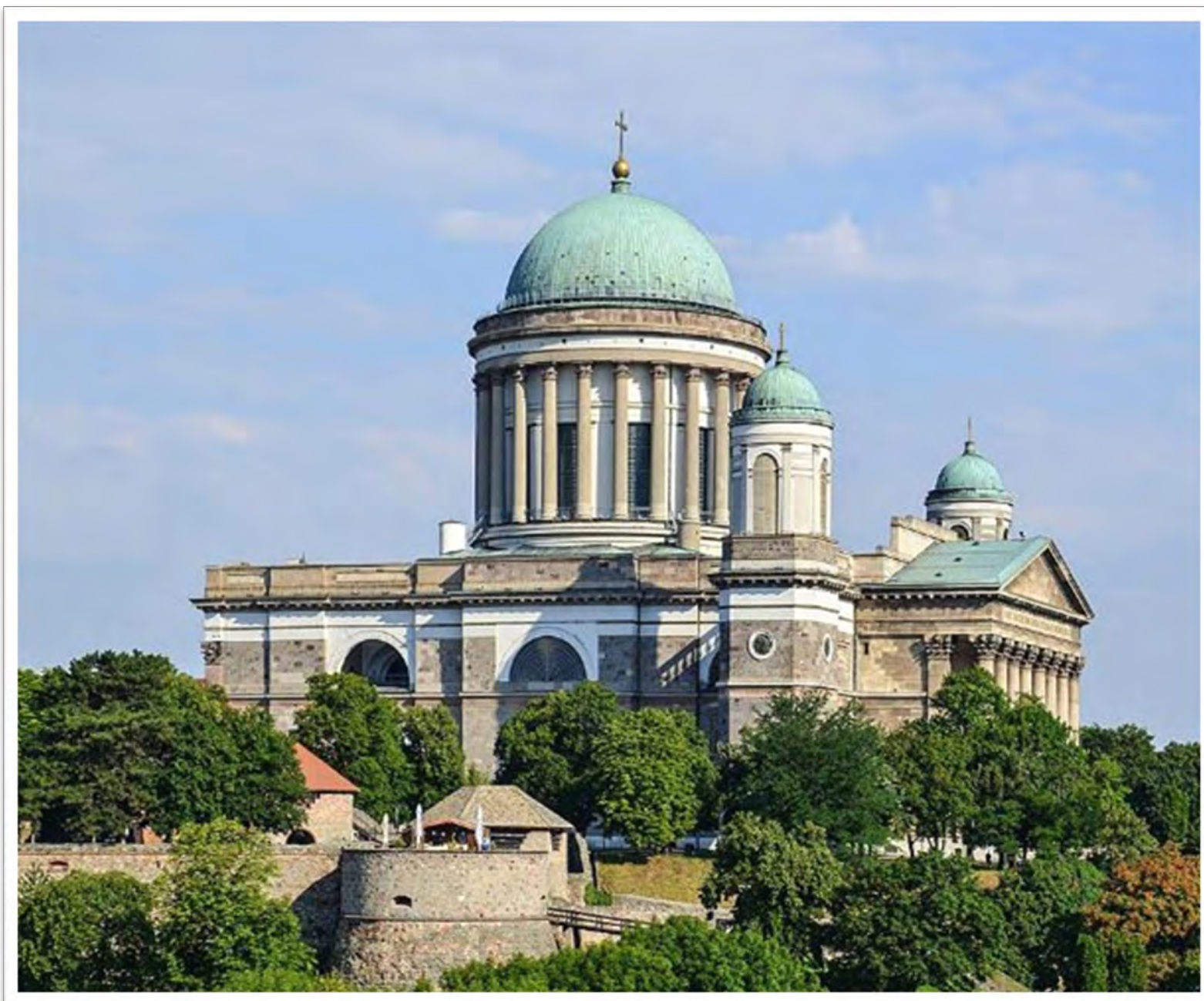
1.5.1 Egri székesegyház (1831–1839)

A térszervezés jellege szerint az alaprajza **centralizáló**. Tamburos **kupolával** kiemelt középteréhez a tengelyben lapos kupolával fedett, négyzetes térszakaszok, két oldalról pedig harántdongával fedett, rövid keresztszárak csatlakoznak. Ezt a **megnyújtott görögkereszt** alakú tércsoportot bővíti tovább az előcsarnok, a négyszögű szentély és a keresztszárak közeit kitöltő, a főtértől oszlopokkal elválasztott négy oldalkápolna.

A tiszta rendszerben felépített, jól **áttekinthető belső tér** kissé rideg hatású. A tömegforma pontosan követi a tér tagolását, a külső megjelenés emiatt nem elég összefogott. Homlokzatának uralkodó motívuma a korinthiszi oszlopokkal képzett, monumentális portikusz, melyhez pihenőkkel megszakított, ünnepélyes lépcsőzet vezet. A portikusz fölött szobrokkal díszített, súlyos attika emelkedik.

1.5.2 Melyek Hild József legjelentősebb épületei?

Esztergomi székesegyház
Budapest, 1799–1808

Derra-ház
Budapest, 1838

1.6 Ifj. Zitterbarth Mátyás (1803–1867)

Az Ausztriából Pestre települt építészcsalád legjelentősebb tagja, id. Zitterbarth Mátyás építész fia, Zitterbarth Henrik építész apja. A pesti klasszicista építészet egyik legjelentősebb mestere volt.

1.6.1 Pesti megyeháza (1838–1841)

- A szűk városi utcában a klasszicizmus hagyományos középrizalitos palotahomlokzat-megoldása megoldhatatlannak tűnt, Zitterbarth mégis sikeresen dolgozott.
- A négy-négy tengelyes oldalhomlokzat elé, kis kiüléssel, nyolcoszlopos portikuszt helyezett.
- A Pesten elterjedt, szemöldökmagasságba helyezett ívsorral kapcsolt, vállpárkánnyal díszített földszinti nyílássor felett határozott osztópárkány helyezkedett el.
- Felette a középrizaliton gazdagon tagolt korinthuszi oszlopok között korlátos erkélyek alakultak ki, stílusos főpárkány és timpanon alatt.
- Az így kialakuló fény-árnyék hatás teljes értékű középrizalítot varázsolt a szűkös körülmények ellenére is.

A magyar klasszicizmus

Fogalomtár

- **porikusz:** az épület homlokzatából kiugró oszlopos vagy pillérsoros előcsarnok.
- **timpanon:** háromszögű orommező, amelyet gyakran dombormű díszít.
- **oszloprend:** az oszlopoknak az antik építészetben kidolgozott rendszere. A dór, az ión és a korinthuszi ismert.
- **tambur:** kupoladob, a kupola és a tartóelemek közé épült hengeres vagy sokszögű épületrészlet.

Olvass tovább!

- ✓ Sisa József (2006): *A magyar klasszicizmus*. Corvina Kiadó, Budapest.
- ✓ Szentkirályi Zoltán – Détsy Mihály (1959): *Az építészet rövid története*. Műszaki Könyvkiadó. Budapest.
- ✓ <http://www.irodalmiradio.hu/femis/muveszetek/3stilus/08klaszc/8epit.htm>